

ÇİÇEKLERİN GİZLİ DİLİ*

Secret Language of Flowers

Doç. Dr. Neslihan KOÇ KESKİN**

ÖZ

Gizlemek ve gizlenmek için yaratılan bütün yöntemler gizli dil olarak adlandırılmıştır. Türk dil ve kültür tarihine bakıldığında birçok gizli dilin kullanıldığı görülmektedir. Kalaycı Dili, Dilce/Erkiletçe/Vartanca, Teberce ve Işık Dili bugün Türkiye’de yaşayan gizli dillerdir. Osmanlı toplumunda ise bitkiler, çiçekler, meyveler, sebzeler, kumaş parçaları ve renkler gibi pek çok unsur kadın ve erkekler arasında iletişimi sağlayan gizli bir dil olarak kullanılmıştır. Bilindiği kadıyla ilk olarak Fransız sefirinin sekreteri Du Vignau; 1688’de yazdığı *Le Secrétaire Turc* adlı eserinde, 179 unsurun anlamlarını vermiş ve “selam dili” olarak bu gizli dilden bahsetmiştir. Ondan bir yüzyıl sonra 1718 yılında Lady Mary Wortley Montagu, bir mektubunda 17 örnek vererek bu nesne dilini söz konusu etmiştir. 1809 yılında ise Joseph von Hammer-Purgstall haremdeki kadınlardan derlediği bir listeyi yayımlamış, 1811 yılında ise bu listeye birtakım ilavelerde bulunmuştur. Hemen hemen aynı zamanlarda, 1814’te yazılmaya başlanan ve 1819 yılında tamamlanan *Doğu Batı Divanı*’nda Goethe, kızların şallarına dokudukları çiçek motifleri ile bir aşk dili oluşturduklarını belirtir. 1886 tarihli diğer bir liste ise Zsuzsa Kasuk ve Cemil Öztürk tarafından bir bildiri ile tanıtılmıştır. Yine aynı yüzyıla ait “Der Muammâ-yı Zen-Pâre Birâderlere Her Bâr Lâzım Olan Ma’nâlardır Ki Vaktile Her Biri Bin Gurûş Eder” başlıklı başka bir liste de Gülçin Edith Ambros tarafından Kasuk ve Hammer’in listeleriyle karşılaştırılarak yayımlanmıştır. Bu listelerde çiçekler önemli bir yer arz etmektedir. 20. yüzyıla gelindiğinde Avanzâde Mehmed Süleymân, Fraszca bir eserden tercüme ederek *Lisân-ı Ezhâr* ve Hasan Bahri de *Lehçe-i Ezhâr* adlarıyla çiçeklerin ön planda olduğu benzer listeler yayımlamışlardır. *Lehçe-i Ezhâr*, Hasan Bahri’nin kadınlar için kaleme aldığı/tercüme ettiği ve 1919 yılında yayımlanmış öz bakım ve görgü kuralları kitabı olan *Kadınlara Mahsus Pembe Kitap*’ın içinde bir bölüm olarak yer alır. *Lehçe-i Ezhâr*’da çiçek, bitki, ot, meyveli/meyvesiz ağaç olmak üzere toplam 179 farklı türe yer verilmiştir. *Lehçe-i Ezhâr*’da, çiçeklerin “aşk ve haberleşme vasıtası” olduğu ve de kadın ile erkek arasında gizli bir iletişim sağladığı üzerinde durulmuştur. Her bir çiçek, bitki, ot, meyveli/meyvesiz ağaç türünün anlamını veren Bahri, bu anlamların kadınlar ve erkekler tarafından bilinmesi gerektiğinin altını önemle çizmiştir. *Lehçe-i Ezhâr*, adı geçen unsurlar ve onlara atfedilen anlamlar sebebiyle söz konusu listelerden ayrılır. *Lisân-ı Ezhâr* ve *Lehçe-i Ezhâr*’a kadar çiçek adlarına (gösteren) karşılık olan anlamlar (gösterilen) yine çiçek adlarıyla gül/kül örneğinde olduğu gibi kâfiyel kelimeler ile bitmektedir. *Lisân-ı Ezhâr* ve *Lehçe-i Ezhâr*’da bu şekilde bir anlamlandırma yoktur. Bu makalede gizli diller ile ilgili bir girişten sonra, listelerde çiçeklere verilen anlamlar tablolarla karşılaştırılmış, *Lehçe-i Ezhâr*’ın çeviri yazısı verilerek, çiçeklerin gizli dili üzerinde değerlendirilmedi bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Çiçek, çiçeklerin gizli dili, selam dili, Hasan Bahri, Lehçe-i Ezhâr.

ABSTRACT

All methods, which are created for keeping something secret or for being kept secret, have been called secret language. When the history of the Turkish language and culture are taken into consideration, then it is observed that many secret languages were used. The *Kalaycı* (Tinsmith) Language, *Dilce* (Discourse)/*Erkiletçe/Vartanca* (slang spoken by people from Erkilet) and the *Işık* (Whisled) Languages are the secret languages existing in Turkey today. Whereas, in the Ottoman society, many elements, such as plants, flowers, fruits, vegetables, pieces of fabric and colors were used as a secret language, which provided communication between women and men. As far as it is known, Du Vignau, the secretary of the French Ambassador, mentioned this secret language as the “greeting language” and gave the meanings of 179 elements in the work titled *Le Secrétaire Turc* (The Turkish Secretary), written in 1688. In the subsequent century, in 1718, Lady Mary Wortley Montagu, discussed this subject language by giving 17 examples in a letter. Whereas, in 1809 Joseph von Hammer-Purgstall published a list compiled from the women in the harem and made some additions to this list in 1811. At almost the same time, Johann Wolfgang von Goethe, who started to write the *West-Eastern Divan* in 1814 and completed it in 1819, stated that the floral motifs woven into the shawls of girls

* Geliş tarihi: 22 Ekim 2017 - Kabul tarihi: 7 Eylül 2020

Koç Keskin, Neslihan. “Çiçeklerin Gizli Dili” *Milli Folklor* 127 (Güz 2020): 194-208

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/ Türkiye, neslihan.koc@hbv.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-3014-4630.

composed a language of love. Whereas, another list dated 1886 was made known in a paper by Zsuzsa Kasuk and Cemil Öztürk. In addition, belonging to the same century was another list with the title of “*Der Muammâ-yı Zen-Pâre Birâderlere Her Bâr Lâzım Olan Ma'nâlarıdır Ki Vaktile Her Biri Bin Gurûş Eder*” that was published by Gülçin Edith Ambros by comparing it with the lists by Kasuk and von Hammer-Purgstall. Flowers display an important place in these lists. When the twentieth century was reached, Avanzâde Mehmed Süleymân published *Lisân-ı Ezhâr* (The Language of Flowers) by translating from a French work and Hasan Bahri published similar lists in which flowers were in the forefront with the title of *Lehçe-i Ezhâr* (The Dialect of Flowers). The *Lehçe-i Ezhâr* was included as a section in the book *Kadınlara Mahsus Pembe Kitap* (The Pink Book Especially for Women), which was a book of self-care and rules of etiquette published in 1919 and that was written/translated for women by Hasan Bahri. In the *Lehçe-i Ezhâr* were included a total of 179 different types, led by flowers, plants, herbs and fruit/fruitless trees. Furthermore, in the *Lehçe* it was dwelled upon that flowers are “a means of love and communications” and that they provided a secret communication between women and men. Bahari, who gave the meaning of every flower, plant, herb and fruit/fruitless tree types, emphasized with importance that these meanings should be known by women and men. The *Lehçe-i Ezhâr* is separated from the subject lists due to the previously mentioned elements and the meanings attributed to them. As much as the *Lisân-ı Ezhâr* and *Lehçe-i Ezhâr*, the names of the flowers (indicative), the meanings that are equivalent (shown) also finish with rhyming words, such as in the example of *gül/kül* with the flower names. There is no explanation in this manner in the *Lisân-ı Ezhâr* and *Lehçe-i Ezhâr*. In this article, after an introduction related to secret languages, the meaning given to flowers in the lists have been compared and by giving the written translation of the *Lehçe-i Ezhâr*, evaluations have been made on the secret language of flowers.

Key Words

Flower, secret language of flowers, greeting language, Hasan Bahri, Lehçe-i Ezhâr.

Gizli Diller

Gizlemek ve gizlenmek için yaratılan bütün yöntemler gizli dil olarak adlandırılmıştır. *Argo*, *jargon*, *ihtiyaç dili*, *içtimaî dil* olarak farklı şekillerde adlandırılan (Demir 2002: 422) gizli dillerin ortaya çıkışına bakıldığında farklı etkenlerin söz konusu olduğu söylemek mümkündür. Nevzat Özkan; “Gizli Dil Olarak Argonun Fonksiyonu Üzerine” başlıklı yazısında gizli dillerin temel fonksiyonlarını I. Gizlilik (suçu gizleme, ticarî sırrı gizleme, inanç sırlarını gizleme, müstehcenliği gizleme) II) Grup kimliği oluşturma III) Özentî IV) Eğlence V) Sanat ve edebiyat VI) Aykırılık VII) İlgiyi ve dikkati çekme olarak gruplandırmıştır. Türk dili tarihine bakıldığında gizli dillerin net çizgilerle ayrılmadan bu özelliklerin bir veya birkaçını taşıdığı görülmektedir (Özkan 2002: 23-30). Özkan’ın tasnifi üzerinden düşünüldüğünde gizli dillerin bahsedilen özelliklerini taşıyan ve ilk olarak Ahmet Caferoğlu tarafından Burdur ve Muğla’da tespit edilen *Kalaycı/Palleci Dili* çok dikkat çekicidir. Başka yörelerden kalaycılık yapmak için Muğla’ya gelen kalaycılar; müşterilerinin yanında ticarî konuları açıkça konuşmaktan kaçınmak, kazanılan paranın emniyetli olarak saklanabilmesi, miktarının anlaşılmasında ve birtakım küfür sayılabilecek söz ve deyimlerin, yabancı bir çevredeki müşteri tarafından anlaşılmasının, onların meslekî saygınlıklarına gölge düşüreceği endişesiyle bu dili kullanmaktadırlar (Akar 2008:38). Erkilet Çerçileri’nin *Dilce/Erkiletçe/Vartanca* şekillerinde adlandırılan gizli dili de korunma ihtiyacının neticesi olarak doğmuştur. Gezici esnaflığı meslek hâline getiren Erkiletler, bu gizli dili gittikleri yerlerde alışveriş esnasında malın fiyatının yükselip alçaldığını müşteriye hissettirmeden birbirlerine bildirmek için kullanmışlardır (Caferoğlu 1952: 332; Özkan 1991: 295). Başka bir gizli dil ise Alevî ve Bektaşî kültüründe oluşmuştur. Kelime ve deyimlerden oluşan bu kültüre ait terminoloji, grup kimliği oluşturmada önem arz etmektedir (Günşen 2008: 135-157). Geygel Yörükleri ve Kırşehir Abdalları da *Teberce* adıyla anılan gizli dili kullanmaktadırlar (Sarıkaya 2004: 243-278). Anadolu’da birçok şairi etkilemiş olan Fazlullah Hurufî ve takipçilerinin kullandıkları harf simgeciligi sadece Hurufilere has gizli bir iletişim sistemine işaret etmektedir. Buna

örnek olarak Ömer Ferit Kam'ın *Hurûfi Miiftâhı*'nda Hz. Âdem dal, Hz. Havvâ ise üzerine şedde konulmuş vav ile şifrelenmiştir (Diğerleri için bkz. Koç-Keskin-Can 2018: 489-596). Bir şifre alfabesi olan remil ve ebced de gizli diller kapsamında değerlendirilebilir. Remil falında kumun üzerine konulan nokta ve çizgiler, yalnızca erbabının bildiği, şekillerine göre olumlu veya olumsuz anlamlar gizlemektedirler. Benzer şekilde ebced hesabı da özel bir şifre alfabesidir. Bu alfabeğe göre 2468 ile şifrelenen "Beduh" mektupların üzerine yazılan bir tılsımdır (Onay 1996:136). Türklerin inanç dünyasının bir dönemini oluşturan ve bugün özellikle Sibiryâ'da devam eden Şamanlık inancında, şamanın belli seansların gerçekleştirilmesi için ruhlarla iletişim kurulmasında kullanılan gizli dili bilmesi gerektiği kabul edilir. Özel güçlere sahip olduğu düşünülen şamanların kullandıkları gizli dil, genellikle ya hayvanların dilleri ya da onların seslerini taklitten ibarettir. Bu nedenle, bir şamanda bulunması gereken en önemli özelliklerden biri hayvan seslerini taklit etme yeteneğine sahip oluşturma (Eliade 1999:123-124; Şahin 2008:12). Hz. Süleyman'a kuşdili öğretilmiştir (Neml 27/16). Evliya Çelebi de arkadaşlarıyla özel iletişim kurmak için kuşdilini kullanmıştır: "Cücümlece yocoldacaşlacarıcım sicilacahılacananacup acatlacansincalarar ya'nî cümle yoldaşlarım silâhlanup atlansınlar." (Evliya Çelebi 2002: 2/218). Mutasavvıf şairlerin şathiyelerinde ve sembolik anlatım kullandıkları şiirlerinde kuşdili kullandıkları görülmektedir (Şahin 2008'den: 17).

Bu gizli diller ile birlikte; bitkiler, çiçekler, meyveler, sebzeler, kumaş parçaları ve renkler gibi pek çok unsurun kullanıldığı kadın ve erkek arasında gizli bir dil oluşturan listeler de gizli dil kapsamına girmektedir. 17. yüzyıldan itibaren örneklerine rastlanan Joseph von Hammer-Purgstall, Zsuzsa Kasuk ve Gülçin Edith Ambros tarafından yayımlanan listelere ek olarak bu yazıda, Du Vignau'nun bilinmeyen Kataloğu ve Hasan Bahri'nin *Lehçe-i Ezhâr*'ı çiçeklere yüklenen anlamlar açısından önceki listelerle birlikte incelenmiştir.

Çiçek Gizli Dili İçeren Listeler

Tespit edilebildiği kadarıyla çiçek gizli dilini içeren altı liste tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Fransa elçisinin sekreteri Du Vignau'ya aittir. Du Vignau, 1688 yılında Osmanlı toplumu hakkında yazdığı *Secrétaire Turc* adlı eserinde, Türkler arasında aşkın ifadesinde kullanılan çiçek, meyve, ağaç, kumaş ve renkler gibi unsurlardan "selam dili" olarak bahseder (s.6-7). Küçük bir tabloda mavi (mâil oldum), erik (eridik), nohud (derdinden oldum bîhûd (kendinden geçmiş)), şeker (seni canım çeker), öd ağacı (başımın ilacı), karanfil (karanfilsin kararın yok, ben seni çoktan severim, meğer senin haberin yok) unsurlarına ait anlamları verir. Kitabın 159-187. sayfaları arasında verilen *Katalog*'da ise çiçekler en başta olmak üzere meyveler, bitkiler, kuruyemişler ve kumaş parçalarının anlamları listelenir. Du Vignau'nun listesindeki çiçekler ve anlamları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

gösteren (çiçek adı)	gösterilen (gizli dil ifadesi)
ambrette	Karşımızdakine ikimizin de aynı duygularda olduğumuzu hissettirir ve bana söylediğiniz şeyi tasvip ettiğimi bildiririm.
anemon	Size her şeyi haber veriyorum.
aynısafa	Hiçbir şey için üzülmeyin.
bir gül veya yaprağı	Sürekli ağlıyorum ve size gözyaşlarımla dalga geçiyorsunuz.
inci çiçeği	Bütün engelleri aşabiliriz.

karanfil sapı	Siz bir çiçek ve benzeri olmayan bir güzelsiniz. Uzun zamandır sizi seviyorum. Size söylemeye cesaretim yok.
lale	Bana çektiğiniz cefalar yüzünden iğne iplik oldum.
menekşe	Beni sev, beni okşa.
nergis	Her karşılaşmada sizin köleniz olduğumu kanıtlayacağım.
papatya	Ağzı sıkı olmak lazım.
portakal çiçeği	Sizin sadakatsizliğiniz yüzünden güvenim azaldı.
sümbül	Dikkat edin! Tanrı sizi yalnızca benim için dilediğiniz kötülüklerden dolayı cezalandırır. Tanrının, benim için dilediğiniz iyi niyetlerden dolayı sizi ödüllendirmesini dilerim.
sümbülteber	Ne kadar acı çekersek zevkleri o kadar iyi tadacağız.
yasemin çiçeği veya yaprağı	Size yemin ederim.
zambak	Sizin için sizin de şahit olacağınız şeyler yapacağım.

Tablo 1. Du Vignau'nun *Katalogu*'nda çiçekler ve gizli dil ifadeleri.¹

Du Vignau'dan tam bir yüzyıl sonra Lady Mary Worthley Montagu; 16 Mart 1718 tarihli mektubunda on yedi örnek vererek bu gizli iletişim sisteminden “aşk mektubu” olarak bahsetmiştir. Bu mektubu kendisinden adı verilmeyen bir leydi istemiştir. Montagu, kutuyu içinde bir kese, onun içinde de unsurları ve anlamlarını yazdığı kâğıt ile geminin kaptanına teslim etmiştir. Örneklerin içerisinde karanfil, ful (fülya) ve gül olmak üzere üç çiçek de yer almaktadır. Bu mektubu kendisinden bir leydi istemiştir. Montagu'nun örnekleri şu şekildedir (Lady Montagu 2004:100-101):

gösteren (çiçek adı)	gösterilen (gizli dil ifadesi)
ful (fülya)	derdime derman bul
gül	ben ağlarım sen gül
karanfil	karanfilsin kararın yok gonca gülsün tımarın yok ben seni çoktandır sevdim senin benden haberin yok

Tablo 2. Lady Worthley Montagu'nün mektubundaki çiçekler ve gizli dil ifadeleri.

Montagu, listeden sonra şu şekilde bir yorumda da bulunmuştur: “Gördüğünüz gibi mektup manzum yazılmış. Sizi temin ederim ki bizim mektuplardaki mükemmel ifadelerle kıyaslandığında kelimelerin seçiminde büyük bir hayal gücü var. Zannedirim Türklere bu amaçla yazılmış binlerce şiir vardır. Onlarda hiçbir renk, çiçek, ot, meyve, bitki, çakıl taşı ya da tüy yoktur ki özel bir mısraı olmasın. Böylelikle parmaklarınıza mürekkep bulaşmadan birileriyle münakaşa ve sitem edebiliyor ya da aşk, dostluk, nezaket veya haber mektubu gönderebiliyorsunuz. ” (Montagu 2004:113). Montagu'dan önce, 1694 yılında, Fransız tarihçi Jean Dumont da “bir parça kâğıda sarılmış çöp” içeren bir aşk mektubundan bahsetmiştir. (Goody'den 2010: 331)

Montagu'den sonra 1809 yılında 106 örnekle (Purstgull 1809: 32-42) ve 1811 yılında ise buna yapılan 42 ilave (çiçek, meyve, kumaş, değerli taş, her tür eşya vb.) ile *haremin dili* başlığında Joseph von Hammer-Purgstall tarafından yayımlanmıştır. Hammer bunları harem kadınları arasından derlemiştir. Ona göre bu gizli dil; eğlence veya kadınlar arası ilişkilerde kullanılmak üzere yine kadınlar tarafından icat edilmiştir (Purstgull 1811:206-209). E. Raczyński'nin Leh dili ile 1814'te (1825'te Almanca tercümesi)

ve Joseph Hutter'in 1851'de ortaya koydukları listeler, Hammer'in ilavesindeki 42 örneği içermektedir (Ambros'tan 2007:106-122). Hammer'in listesi ayrıca tümüyle *Der Selam Des Orients* adlı eserde de yer almıştır (Symanski 1841: 86-97). Listedeki çiçekler ve gizli dil ifadeleri şu şekildedir:

gösteren (çiçek adı)	gösterilen (gizli dil ifadesi)
amber	dosttan bana ver bir haber
ful	derdime derman bul
gül	derdinden oldum kül ben ağlarım sen gül
karanfil	karanfilsin kararın yok gonca gülsün tımarın yok ben seni çoktan sevdim senin bundan haberin yok
sümbül	ikimiz bülbül ben ağlarım sen gül
yasemi[n]	sen sev beni, ben de seni
zambak	öpeyim sen bak

Tablo 3. Joseph Von Hammer-Purstgull'un listesindeki çiçekler ve gizli dil ifadeleri.

Hammer'in listesi yayımlandıktan sonra ona çok yakın bir tarihte Goethe, 1814 yılında yazmaya başladığı ve 1819 yılında tamamladığı *Doğu Batı Divanı*'nda şallara işlenen çiçek motifleriyle *aşk dili* meydana getirildiğini şu şekilde söyler:

...kızlar şallar üzerine dokudukları nakışlar ve çiçek motifleriyle sevgililerine mesajlar verirler. Sevgili bu motiflerle, çiçeklerle verilmek istenen mesajları anlar ve bunlara şiirlerinde cevaplar verir. Bu şekilde bir aşk dili yaratılmış olur. İtiraf, vedalaşmalar, buluşmalar çiçeklerin sembolik diliyle ifade edilerek, aşk ve hasrete çiçeklerin rengini ve kokusunu taşırlar (Goethe 2009: 334).

Daha sonra ise Zsussa Kakuk, Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağlı olduğu müellifi bilinmeyen ve 1886 yılında Koska'da (İstanbul) yazılmış *Lisân-ı Ezhâr* adlı eseri tanıtmıştır. 36 sayfadan oluşan eserde 218 unsur (yazıda "rehber kelime" olarak ifade edilen bu unsurlar çiçek, meyve, eşya, yiyecek, içeceklerden oluşur) ve onlara verilen 357 anlam (yazıda "cevap" denilmiştir) bulunmaktadır. Unsurlar, son harfleri dikkate alınarak -Osmanlı Türkçesi alfabesine göre- sayfanın sağında rehber kelimeler, solunda ise cevaplar olmak üzere listelenmiştir. Rehber kelimeye verilen cevapların sayısı birden beşe kadar değişmektedir. Rehber kelimenin yanına bazen sayılar da eklenmiştir. Listedeki çiçekler ve gizli dil ifadeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

gösteren (çiçek adı)	gösterilen (gizli dil ifadesi)
benefşe	yârini kov da beni ohşa yârimden geç beni okşa nâdim ol ettiğin işe
civanperçemi	şimdi vardır bu gönülümün merhemi
ıtrışah	iki gönül bir olursa ayıramaz padişah
karanfil	kadrimi bil
karanfil, üç	buluşmamız oldu güç
karanfil, yedi	aşkın beni yedi
lale	kodun beni bu hâle

	aşkınla girdim bu hâle gönül böyle giderse meskenim tumarhane
leylak	ne gezersin aylak aylak
merzencuş	ben coştum sen de coş
nergis/z	yüreğimi deldiniz oturalım diz-be-diz söyleşelim yüz-be-yüz
sünbül	sevmezsen de yüzüme gül
yasemin	meclislerde medhin gezer kimdir üstadın senin sabredelim efendim sen benimsin ben senin ne kadar edersen yemin ben olamam senden emin
zambak	ben öpeyim sen bak

Tablo 4. Zsussa Kakuk'un listesindeki çiçekler ve gizli dil ifadeleri.

Gülçin Edith Ambros ise İsmail Erünsal'ın kendisine verdiği 18.yüzyıla ait “*Der Muammâ-yı Zen-Pâre Muammâ-yı Zen-Pâre Birâderlere Her Bâr Lâzım Olan Ma'nalar-dır Ki Vaktile Her Biri Bin Gurûş Eder*” başlıklı 87 gösteren (rehber kelime) ve 122 gösterilen (cevap) içeren başka bir liste yayımlamış hem de Montagu'nun mektubundaki unsurlar ile Hammer ve Kakuk'un listelerini de bu liste ile karşılaştırmıştır (Ambros 2007:106-122). *Der Muammâ-yı Zen-Pâre*'deki unsurlar önceki listelerle benzer içeriktedir. Listedeki çiçekler ve gizli dil ifadeleri şu şekildedir:

gösteren (çiçek adı)	gösterilen (gizli dil ifadesi)
benefşe	al beni dizinde ohşa
gül	sîneme ol bülbül
karanfil	derdine düş oldum hâlim bil
lale	sen kodun bizi bu hâle
lili	ettin mi bize bu eli (ali (al: hile?))
nergis	severim seni hergiz
sünbül	ben ağlayam sen gül

Tablo 5. *Der Muammâ-yı Zen-pâre*'deki çiçekler ve gizli dil ifadeleri.

Listelerden bir yüzyıl sonra, Ahmed Rasim'in 1958 yılında basılmış *Hamamcı Ülfet* adlı romanında yukarıdaki listelerdeki gibi kâfiyeye bağlı çiçek gizli dili -menekşe: nâdim ol ettiğin işe- kullanıldığı tespit edilmiştir (Özgül 2018: 573).

Hakkında yukarıda bilgi verilen bu dört listeden sonra, 20.yüzyılda Avânzâde Mehmed Süleymân ve Hasan Bahri tarafından *Lisân-ı Ezhâr* ve *Lehçe-i Ezhâr* adlarıyla çiçeğin önemini belirten birer giriş ve sadece bitki, çiçek, meyveli ve meyvesiz ağaç türleri ve gizli dil ifadelerini içeren listeler yayımlanmıştır. *Lisân-ı Ezhâr*, Avânzâde Mehmed Süleyman tarafından aile kitaplığında bulunan Fransızca bir eserden tercüme edilmiştir- eser ve yazar adı belirtilmeden- ve bu adla 1911 yılında yayımlanmıştır. Avânzâde, eseri tercüme sebebini merak ve eğlence olarak belirtmiştir. Çiçeğin, kadın ve erkek arasında duyguların anlatımında önemli bir rol üstlendiğini ifade eden Avânzâde, *Lisân-ı Ezhâr* yani çiçek gizli dilinin Avrupalılara Türklerden geçtiğini söylemiştir. Eserde, Aksiyânî ve Mehmed'in aşklarını çiçekler ile dile getirmelerini anlatan bir hikâyeye de yer verilmiştir (Hazini 2018:7, 17-18). Bu hikâyede Mehmed, Aksiyânî'ye kenger yaprakları ile çevrili hanımeli demeti verir. Demet, “Aşkımız gibi rabbitamız da ebedîdir” anlamına ge-

lir. Aksiyânî ise mersin ağacından bir dal ile süsen kökünden birkaç dalı Mehmed'e uzatır. Bu ise "Aşkımın samimiyetinden emin olunuz" demektir. *Lisân-ı Ezhâr*'da 300'e yakın tür ve anlamı verilmiştir:

Tespit edilebildiği kadarıyla çiçek gizli dilini içeren son liste *Lehçe-i Ezhâr*'dır. Bu liste, Hasan Bahri'nin kadınlar için yazdığı ve 1919'da yılında basılmış olan öz bakım ve görgü kuralları kitabı *Kadınlara Mahsus Pembe Kitap*'ın 56-67. sayfaları arasında yer almaktadır. Bu bölümün ayrı basımı da vardır. Kitabın yazarı Hasan Bahri hakkında sınırlı bilgiye sahibiz. *Esrarkeşler* adlı eserine göre yazar, Mısır Hidivliği nezdinde polis müfettişi, Mühendishane ve Burhan-ı Terakki'de Fransızca öğretmenliği görevlerinde bulunmuştur. Yazarın; *Anadolu Köy Düğünleri*, *Centilmen*, *Esrarkeşler*, *İzdivaç Muhabereleleri*, *Kadın Afv Ettikten Sonra*, *Napolyon'un Çapkınlığı Sevdalıları*, *Nisvan-ı Zarife*, *Tayyarede İzdivaç* ve *Telefonla Muaşaka* adlı eserleri de vardır.

Resim 1 ve 2: *Kadınlara Mahsus Pembe Kitap*'ın Kapak Sayfaları

Hasan Bahri, Avânzâde ile benzer olarak öncelikle çiçeklerin önemini vurgulayan bir girişle kitap bölümüne başlamıştır. Söz konusu girişte çiçekler ile ilgili olarak üzerinde durulması gereken birkaç önemli hususa dikkat çekmek faydalı olacaktır: Yazar muhabata çiçek vermeyi görgü kuralları içerisinde değerlendirir. Çiçeklerde pek çok sır gizlidir; bu sebeple çiçek türleri, verilecek makam ve maksada göre değişiklik göstermektedir. Çiçekler aşk vasıtasıdır. Sevilen ve koklanan çiçeğin sahibi, o dakikada kadının kalbindedir. Çiçeklerden elde edilen güzel kokuların kullanımını da tıpkı çiçekler gibi özen gösterilmesi gereken başka bir konudur. Bahri, bu giriş erkeklerle hitaben yazdığını hissettirmektedir fakat onlar için kaleme aldığı görgü ve öz bakım kuralları kitabı *Centilmen*'de çiçeklerle ilgili herhangi bir bahse yer vermemiştir.

Bu girişten sonra, *Lehçe-i Ezhâr* başlığı altında çiçek, bitki, ot, meyveli ve meyvesiz ağaç türleri (179 unsur) ve anlamlarının yer aldığı alfabetik olmayan bir liste verilmiştir. *Lehçe-i Ezhâr*'da beş/beşerparmak otu (2), çan çiçeği (2), civanperçemi (2), fulya (2), gül (7), karanfil (4), gün çiçeği (2), inci çiçeği (2), lale (2), leylak (2), mantar (2), menekşe

(5), mina (2), nilüfer (2), papatya (4), şeftali (2), yasemin (2) eserde tür ve/veya renkleriyle tekrar edilmiştir. Listedeki kenger yaprağı, kayışkıran, farekulağı, kurt kökü gibi pek çok türün temin edilmesi ve muhataba sunulması güç görünmektedir.

Hasan Bahri'nin *Telefonla Muaşaka* ve *Nisvân-ı Zarîfe* adlı eserlerinde de bu listenin daha basit şekilleri yer almıştır. *Lehçe-i Ezhâr; Lisân-ı Ezhâr*'a çiçeklere verilen anlamlar bakımından oldukça benzemektedir fakat Avanzâde Mehmed Süleyman'ın tercümesi daha detaylıdır, listesi çok daha zengindir fakat mütercim çiçeklerin görgü kuralları açısından önemine değinmemiştir. *Lehçe-i Ezhâr*'ın içinde bir bölüm olarak bulunduğu *Kadınlara Mahsus Pembe Kitap*, ayrıntılı incelendiğinde Fransızca bir eserden/eserlerden tercüme edildiği/derlenerek yazıldığı düşüncesi kuvvetlenmektedir. *Kadınlara Mahsus Pembe Kitap* ve *Centilmen*; kültürel, sosyal, ekonomik ve politik yönleriyle değişen, yeni bir kimlik kazanan Müslüman Osmanlı kadın ve erkeğinin dönemin modasına nasıl ayak uyduracakları konusunda birer rehber olarak hazırlanmıştır. Mütareke döneminde özellikle kadınların yeni bir kimlik arayışına girdikleri, Pembe Kitap ile birlikte "Firuze", "Hanım", "İnci", "Kadınlar Dünyası", "Resimli Ay", "Süs", "Türk Kadını" gibi süreli yayınlardaki yazılardan izlenebilmektedir. Bu kimlik arayışının nedenleri arasında savaşın yarattığı sosyal dönüşüm, siyasi merkezin Ankara'ya kayması, padişahın ve İstanbul hükümetinin işgal sonrası güçsüz düşmesi gibi faktörler gösterilmiştir (Metinsoy 2014:239).

Sekiz yıl ara ile yayımlana her iki listenin kaynağının, çiçek kültürü açısından çok zengin bir birikime sahip olan Fransızca eserler olduğu, yukarı verilen bilgiler ışığında daha da açıklık kazanmaktadır. Jack Goody, *Çiçeklerin Kültürü Doğu ve Batı Toplumlarında Çiçek Kullanımı ve Çiçek Sembolizmi* adlı eserinde 17 ve 18.yüzyıllarda Fransa'da çiçek dili ile ilgili kitapların ve şiirlerin ortaya çıkışı ile ilgili şu şekilde önemli tespitlerde bulunur:

Özgül olarak çiçeklere ait bir dili açıklamaya girişen kitaplar, Napoleon Savaşları'nın bitmesinin hemen ardından, botanikteki yeni keşiflere ilginin yüksek olduğu, Avrupa'ya Doğu'dan birçok egzotik türün geldiği ve başta "la mod" ve "nouveauautés" alanında olmak üzere kentsel perakende pazarının hızla büyüdüğü bir zamanda Paris'te ortaya çıktı. Bunların arka planında Fransa'da çiçek kültürünün gelişmesi yatmaktaydı (Goody 2010: 332).

Goody ayrıca Fransızca zengin bir çiçek kültürü bibliyografyasını da okuyucu ile paylaşır. Bunların içinde en dikkat çekici ve en çok üzerinde durulan eser, 1819 yılında basılmış Charlotte de La Tour'un *Le Langage Des Fleurs ou Les Selams de L'orient*'tir. *Le Langage Des Fleurs*'da Du Vignau'nun eserine gönderme yapılarak "selam dili"nden bahsedilmiş, buket halinde çiçek görselleri ile çiçeklerin anlamları verilmiş, Hafız'dan şiir tercümelere yapılmıştır (Tour 1819). Daha önce hakkında bilgi verilen listelerdeki ortak gösterenler ve gösterilenlerin karşılaştırması aşağıdaki tabloda yapılmıştır. Tablo incelendiğinde Avanzâde ve Bahri'nin eserlerinde çiçeklere verilen anlam/anlamların kâfiyeden bağımsız, gelenekten farklı ve de gösterilenlerin birbirine benzediği görülmektedir.

listelerdeki ortak gösterenler	Önceki listelerdeki gösterilenler	<i>Lisân-ı Ezhâr'daki</i> gösterilenler	<i>Lehçe-i Ezhâr'daki</i> gösterilenler
benefşe	al beni dizinde ohşa yârini kov da beni okşa nâdim ol ettiğim işe	sâfiyet ve kalp temizliği	gizli aşk, ilk seveda, “kalbim sizinledir”, dostane fikir
gül	olayım kapında kul derdinden oldum kül sîneme ol gel bülbül	aşk ateşi, kalp	af, aşk yemini, hasret çeken aşk, kibarlık, lütuf, nezaket, sadakatsizlik, şiddetli muhabbet, sadelik
karanfil	derdine dûş oldum halimi bil kadrimi bil		şevk, gayret
lale	sen kodun beni bu hale kodun beni bu hale aşkınla girdim bu hale gönül böyle giderse meskenim tımarhane	ilan-ı aşk	aşk ilanı, gurur
lili/leylak	ettin mi bize bu eli	aşkın ilk heyecanı	dostluk, gençlik
nergis	severim seni hergiz yüreğimi deldiniz oturalım diz-be-diz söyleşelim yüz-be-yüz	zahmet, meşakkat, azap, ızdırap	bürüdet, hod-bin, heva vü heves
sünbül	ben ağlayım sen gül ben ağlarım sen gül ikimiz bülbül sevmezsen de yüzüme gül	oyun	oyun, sevinç

Tablo 6. Listelerdeki ortak gösterenler ve gösterilenlerinin karşılaştırılması.

Değerlendirme

Osmanlı toplumunda çiçekler, meyveler, yiyecekler, kumaş parçaları, renkler gibi günlük hayatta kullanılan pek çok unsur üzerinden gizli bir dil meydana getirilmiştir.

Günlük hayatta çok kolay bir şekilde ulaşılabilen bu nesnelere, adlarıyla kâfiye oluşturacak kelimelerle biten ve kodlama içerikli yeni anlamlar kazandırılmıştır. Lady Mary Wortley Montagu'nun mektubundan da anlaşıldığı üzere mektup, bohça veya cepte taşımaya elverişli nesnelere; kadın ve erkek arasında birçok duygu aktarımını sağlamıştır.

Nesneler yüklendikleri yeni anlamlar ile iletişimi başlatmakta daha farklı bir ifade ile kadın ve erkek arasında selamlaşmayı sağlamaktadırlar. Selam kelimesinin lügat anlamı *bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermektir*. Bu anlam doğrultusunda “selam dili” olarak yabancı yazarlar tarafından da söz konusu edilen bu iletişim sisteminin oluşumunda ve gelişiminde estetik bir yapıdan ziyade, Osmanlı toplumunda bir arada bulunamayan kadın ve erkeklerin birbirleriyle rahat iletişim kuramamaları etken olmuştur. Şu anki bilgilere göre nesne dilinin varlığı, 17. yüzyılda, Du Vignau'nun *Secrétaire Turc*'ta verdiği *Katalog* ile ortaya çıkmıştır. Bu liste ile 19.yüzyıl başlarında yazılmış diğer listeler içerisinde çiçeklerin de olduğu ve çiçeklere, çiçeğin adıyla kâfiye oluşturan kelimelerle biten anlamlar verildiği görülmektedir.

Listelerde gösterenler (çiçekler) ile gösterilenler (gizli dil ifadeleri) arasında mecaza dayalı ilişkiler kurulmamıştır. Sadece kâfiye yönlendirmesi söz konusudur. Gül/sümbül örneğinde olduğu gibi bu ilişki değişkenlik arz edebilmektedir. Bu durum, aynı kültürde olan kadın ve erkeğin listelerdeki gösterilenleri bilmesi gerektiğini gösterir. Listeler sözlü kültürdeki mani, yalanlama ve bilmece türleriyle de ilişkilidir. Du Vignau'nun *Katalogu*'ndaki ifadeler anlam çevirisi olduğu için çiçeğin adıyla, verilen karşılığın son kelimesinin ses açısından uyusup uyuşmadığı-yasemin ve menekşe çiçekleri hariç- hakkında net bir şey söylenememektedir. Yalnız eserin başında küçük tabloda yazılan mavi (mâil oldum), erik (eridik), nohud (derdinden oldum bîhûd (kendinden geçmiş)), şeker (seni canım çeker), öd ağacı (başımın ilacı), karanfil (karanfilsin kararın yok, ben seni çoktan severim, meğer senin haberin yok) örneklerinde kâfiye söz konusudur.

20.yüzyıla gelindiğinde ise Avanzâde'nin *Lisân-ı Ezhâr* ve Hasan Bahri'nin *Lehçe-i Ezhâr* başlığı ile Fransızca eserlerden tercüme yoluyla yayımladıkları özel olarak bitki, çiçek, meyveli/meyvesiz ağaç türlerini içeren benzer listeler, önceki yüzyıllardaki listelerin amaç yönüyle devamı niteliğindedir. Amaç olarak benzerlik taşımakla birlikte geniş yelpazedeki unsurlar ve unsurlara verilen anlamlar farklılık göstermektedir. Önceki listelerde çiçekler bilindik ve kolay ulaşılabılırken, bu iki listede nadir bulunan bitki ve çiçekler de dâhil edilmiştir. Gösteren ve gösterilenlerde kâfiye ilişkisi yoktur. Önceki listelere göre tahmin edilmesi zor ve işlenmiş bir anlam sistemi *Lisân-ı Ezhâr* ve *Lehçe-i Ezhâr*'da yer alır. Her iki eser de Mütareke döneminde yayımlanmıştır. Hasan Bahri, Fransız görgü kurallarını örnek almalarını istediği Osmanlı kadını ve erkeği için, çiçek gönderme yoluyla yeni ve estetik bir flörtleşme dili ortaya koymak istemektedir. *Lisân-ı Ezhâr* ve *Lehçe-i Ezhâr* sözlü kültüre ait değildir, yazılıdır.

Listeler içerisinde Gülçin Edith Ambros'un yayımladığı liste “*Muammâ-yı Zen-pâre birâderlere her bâr lâzım olan ma'nâlardır ki vaktile her biri bin gurûş eder*” başlığını taşımakta, bu gizli dilin erkekler tarafından bilinmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. *Lehçe-i Ezhâr*'da da aynı durum vurgulanır. Hammer ise derlemesindeki unsurların, harem kadınları arasında iletişim sağladığını vurgular.

NOTLAR

1. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayten Er'e tercüme için teşekkür ederim.
2. Bazı tashihler ve eklemeler yapıldığı için çeviri yazıda ayrı basım da dikkate alınmıştır. Yahya Hazini tarafından yayına hazırlanan Lisân-ı Ezhâr'da Lehçe-i Ezhâr'ın çeviri yazısı verilmiştir. Kadınlara Mahsus Pembe Kitap görülmeyeceği için ayrı basımdaki Ş.H.B. kısaltmasının açılımı Hazini tarafından bulunamamıştır.
3. toplantı yerlerine
4. uluslararası
5. geçerli
6. toplum kuralları
7. protokol kurallarına
8. gereğince hareket etmek
9. hak etmek için çalışmak
10. görgü kuralları
11. bilme, biliş
12. gençlikte
13. alıp verme kuralları
14. gereklidir
15. kalp temizliği
16. muhabbet bağı
17. beklenilmeyen
18. yakalanmış
19. sırlar
20. açığa çıkarmalıdır
21. nasıl istenirse
22. seçip
23. fark etmelidir
24. hakkıyla
25. anlaşılması zor ilişkiler
26. işaret ettikleri
27. idrak eden
28. taparcasına sevmek
29. ele geçirmek için
30. açık
31. istememek
32. kötü etkileri
33. dönen, dönücü
34. aşk vasıtası
35. seçme tarzı
36. kadınların düşünceleri
37. usanç
38. çeşitli kokular
39. iltifat
40. meyvesiz
41. Metin, içinde basıldığı eserde bu cümleden itibaren yer almaktadır.
42. tesir altında kalmıştır
43. hayatın anlaşılması zor gerçekleri
44. bilmek ve derinlemesine ilerlemektir
45. eşlerin birbirine sadakati
46. sanata düşkünlük
47. kavga
48. emniyetsizlik
49. olgunlaşma
50. kalp temizliği
51. makam düşkünlüğü
52. kucaklama
53. engeller
54. sevinç
55. alay
56. boyun eğme
57. bağlılık
58. çabalama
59. sevgi bağı
60. sonsuz sevgi
61. taparcasına seven
62. ilk aşk
63. ilk aşıkane heyecanlar
64. sadakatsizlik
65. alaka kesmek
66. ilişkiyi kesmek
67. iffetlilik
68. sevdamın sonu
69. şevklenme
70. bağ
71. tedirginlik
72. sabır
73. Ayrıbasımda 88'den 90'a geçilmiştir.
74. engel
75. üstünlük
76. üstün olma
77. yardım etme
78. hakaret etme
79. iltifat etme
80. ahmaklık
81. kalp sevinci
82. boyun eğme
83. unutmama
84. sadık olana armağan
85. soğukluk
86. bencil
87. takdir etme
88. haysiyetli
89. değişim
90. galibiyet
91. samimi fikir
92. çeşitlilik
93. hor görme, nimete nankörlük
94. incelik
95. sadakatsizlik
96. yumuşak huyluluk
97. kardeşçe sevgi
98. müşkülleri kaldırmak
99. bağlılık
100. son

KAYNAKÇA

- Akar, Ali. "Kalaycı Dili". *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*. Edt. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin, İstanbul: Picus Yayınları, 2008, 35-51.
- Ambros, Edith Gülçin. "Çiçek Dili (Lisan-ı Ezhâr) ve Osmanlı Zenpareleri", *Çev. Özer Şenödeyici, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2(4) (Kış 2007):106-122.
- Avanzade Mehmed Süleyman. *Gizli Lisan (Lisân-ı Ezhâr)*. Haz: Yahya Hazini. Ankara: Büyüyen Ay Yayınları, 2018.
- Bahri, Hasan. *Anadolu Köy Düşünleri*. Haz. Güler Sernikli. Ankara: Odtü Türk Halkbilimi Topluluğu Yayınları, 1979.
- Caferoğlu, Ahmet. "Erkilet Çerçilerinin Argosu "Dilce". *İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (IV/ 4), İstanbul:1952, 331- 344.
- De la Tour, Charlotte. *Le Langage Des Fleurs ou Les Selams de L'orient*'tir. *Le Langage Des Fleurs*. Paris: 1819.

- Demir, Nurettin. "Türkiye'de Özel Diller". *Yeni Türkiye* 43. Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı I, 2002: 422-428.
- Du Vignau. *Le Secrétaire Turc*. Paris: 1688.
- Eliade, Mircea. *Şamanizm*. Çev. İsmet Birkan, İstanbul: 1999, İmge Kitabevi, 123-124.
- Evliya Çelebi, *Seyâhatnâme*, İstanbul:1998, YKY.
- Goethe, Johann Wolfgang von Goethe. *Doğu Batı Divanı*. Tercüme eden: Senail Özkan. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2009.
- Goody, Jack. *Çiçeklerin Kültürü*. Çev. Mehmet Beşikçi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Günşen, Ahmet. "Alevi-Bektaşî Terminolojisinde Gizli Dil". *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*. Edt. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin, İstanbul: Picus Yayınları, 2008, 135-157.
- Hasan Bahri, *Kadınlara Mahsus Penbe Kitap*. İstanbul:1919
- Kakuk, Zsuzsa-Cemil Öztürk. "Lisan-ı Ezhar (1886)". Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İstanbul, 23-28 Eylül 1985, *Tebliğler*: I. Türk Dili (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi). C. 1. 1985:149-156.
- Koç-Keskin, Neslihan-Can, Burhan. "Ferit Kam'ın Hurûfî Mifâhî". *Divanlar Arasında Bir Ömür Ahmet Mermer Armağanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2018, s.489-596.
- Metinsöy, E. M. Mütareke Dönemi İstanbul'unda Moda ve Kadın 1918-1923. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2014.
- Montagu, Lady. *Doğu Mektupları*. Çev. Murat Aykaç Erginöz, İstanbul: Özgü Yayınları 2004.
- Onay, Ahmet Talat. *Mazmunlar ve İzahı*. İstanbul: MEB Yayınları, 1996.
- Özgül, Kayahan. "Çıkmış Mektup Yahut "Bir Mâniniz Yoksa...". *Çiçek Kitabı*. Edt. Emine Naskali Gürsoy, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018, 561-588.
- Özkan, Nevzat. "Gizli Dil Olarak Argo'nun Fonksiyonu Üzerine". *Türk Kültüründe Argo*. Hollanda: 2002, 23-30.
- Purgstall, Joseph Von-Hammer. "Sur le langage des fleurs". *Fundgruben des Orients* I. Wien: 1809, 32-42.
- Purgstall, Joseph Von-Hammer. "Natchtrag zum symbolischen Wörterbuche der Hareme", *ibid* II, Wien:1811, 206-209.
- Sarıkaya, Mahmut ve Mahmut Seyfeli. "Kırşehir Abdal/Teber Dili". *TÜBAR XV* (Bahar 2004) 243:278.
- Symanski, Johan Daniel. *Der Selam Des Orients: oder, Die Sprache der Blumen*. Berlin: 1841.
- Şahin, Erdal. "Kuş Dili". *Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler*. Edt. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin, İstanbul: Picus Yayınları, 2008, 11-34.

EK: *Lehçe-i Ezhâr*'ın Çeviri yazısı²

Çiçekler için!

Çiçekleri bilelim, onlarla sevdiklerimizi rencide etmeyelim!

Kibar mahafiline³, büyük aileler arasında dahil olabilmek için beyne'l-milel⁴ carî⁵ olan birtakım kavaid-i içtimaiye⁶ ve merasim-i teşrifatiyye⁷ itiba'-ı hareket⁸ etmek nasıl zaruri ise tamamıyla zarif ve terbiyeli vasfına kesb-i istihkak⁹ etmek için de adab-ı muşeret¹⁰ ve kavaid-i mühimme-i içtimaiyye vukuf¹¹ sırasında hayatda, aşkda, şebabete¹² en mühim rolleri oynayan çiçeklerin de usul-i teatisini¹³ bilmek pek ehemmiyetlidir. Bu mesele ancak yirmi dört saat zarfında sönen solan çiçekler gibi pek naziktir. Dikkat ve itina'yı müstelzemdir.¹⁴

İnsanlar, çok kere çiçek yüzünden, sevdiğine nail ve mesut olduğu gibi hassas bir kadına bütün safiyet-i kalb¹⁵ ü rabita-i muhabbetle¹⁶ gönderilen yine o çiçekler yüzünden intizar edilmeyen¹⁷ akıbeti duçar¹⁸ olunur. Zira o çiçeklerde birçok serair¹⁹ gizlidir, onları inkişaf ettirmelidir.²⁰ Demek oluyor ki çiçekleri keyfe ma yeşa²¹ intihap edip²² göndermemelidir.

Çiçekleri takdim edilecek makama ve maksada göre tefriketmelidir.²³ Dediğimiz vech ile bi-hakkın²⁴ zarif ve muşeret-i gavamizine²⁵ vakif olanlar çiçeklerin ne çiçek olduğunu bilmeli ve onların delalet ettikleri²⁶ maaniyi müdrik²⁷ bulunmalıdır.

İşte bu küçük "*Lehçe-i Ezhar*"ımız bu pek nazik ve birçoklarımızca henüz meçhul vazifeyi halledecektir. Zinet ve müceverherat; ashabinca büyük fedakarlıklarla arandığı gibi sevdahlar da kadınların perest²⁸ ettikleri çiçekler sayesinde temin-i muvaffakiyet etmek için²⁹ çiçeklerle muhabberinin kıymetini bu küçük elmas kitabımızı okuyarak anlayacaklardır. Af buyurunuz; kaba ve zerafetden ari bir ademin en adı bir salonda bile mazhar-ı iltifat olamayacağı bedihi³⁰ iken muhabbet ve aşk yolunda çırpınan hassas kadın kalpleri karşısında delalet ettiği mana itibarıyla gayr-ı makbul ve nahoş bir çiçeğin celp edeceği nefret ve ikrah³¹ doğrudan doğruya o çiçeği velev masumane olarak takdim edene ait ve su-i tesirati³² da ona racidir.³³ Ayn-ı zamanda çiçek bir mutavassıt-ı aşkıtır.³⁴ Sevilen, koklanan bir çiçeğin sahibi o dakikada kadının kalbindedir. Çiçeklerin hulasasından başka bir şeyi olmayan itriyatın suret-i intihabi³⁵ bugün efkar-ı nisvani³⁶ o derece meşgul ediyor ki bazıları acz ü fütür³⁷ diğerleri arzularını tatmin edememek yüzünden asabi oluyorlar. Zira itriyat da çiçekler gibi manalara delalet ediyor.

Revayih-i muhtelif³⁸ kadınların hangi sınıfına mensup bulduklarını tanıttırıyor. Bakınız çiçeklerin rolleri ne derece mühim ve nerelere kadar hüküm ü nüfuz ediyor. Rayihatsız ve şekli hoş olmayan çiçeklere ruy-ı iltifat³⁹ edilmiyor. Terbiye ve zerafetden ari olanlardan da kimse hoşlanmıyor ve onlarla münasebette bulunmak şöyle dursun kimse yüzüne bile bakmıyor. Ormanlarda semersiz⁴⁰ ağaçlar ne ise muhit-i içtimaide de o insanlara letafetsiz ve sevimsiz kalıyor. Çiçekleri bilelim!⁴¹ Onlarla sevdiklerimizi rencide etmeyelim. Çünkü kadın her halde bu hususta erkekten daha ziyade hassas, vesveseli ve daha fazla müteessirdir.⁴² Cahili alimden tefrik eden ilim ü marifet olduğu gibi kaba ademleri zarif ve terbiyelilerden ayıran da nezaket ve zerafet ve bu gibi inceliklere ve gavamiz-i hayatiyye⁴³ vukuf ve rüsuruttur.⁴⁴

Ş. H. B. [Şövalye Hasan Bahri]

No	Esami-i Ezhar	Çiçeklerin Delalet Etdiği Maani	Telefonla Mu'âşaka (s.39-42) ve Nisvan-ı Zarife'deki (s.72-74) Anlamı
1	salkım çiçeği	zarafet, saf muhabbet, hoş-mizaç	
2	numaniye çiçeği	vefadarlık	
3	misk otu	saadet, sadakat-i zevciye ⁴⁵	
4	pelin	ızdırıp, hüznün ve keder	
5	kenger yaprağı	bedayi-perestlik ⁴⁶	
6	civanperçemi	Niza ⁴⁷	
7	kurt kökü	adem-i emniyet ⁴⁸	
8	alıç ağacı	mutabıklık	
9	sarı sabır	acı haber	
10	horoz ibiği	muhabbet-i daimi, sadakat	servet
11	ananas	Tekemmül ⁴⁹	
12	haseki küpesi	cennet	
13	melek otu	ilham	
14	beşparmak otu	hulus-ı kalp ⁵⁰	
15	zeravend	ikbal-perestlik ⁵¹	tatlı der-agus ⁵²
16	kavışkıran	Mevani ⁵³	
17	yılan yastığı	“Tuzak gözünü aç.”	
18	çiriş otu	kaybedilmiş muhabbet	
19	çavır çiçeği	kuvvetli seveda	
20	açelya	“Sevmekle mesrurum.”	
21	anason-ı Çini	sözüne sadık	
22	yonca yaprağı	gönül eğlendirici	
23	kına çiçeği	sabırsızlık, üzüntü	
24	dulavrat otu	usanç	
25	filiskin otu	kin	
26	pelesenk	şifa	
27	gündüz sefası	naz, işvekarlık	
28	gece sefası	gizli seveda	
29	buğday	servet	
30	peygamber çiçeği	mahcubiyet	sadakat
31	kartopu	gurur	
32	hodan	metanet-i kalbiye	
33	rubiye çiçeği	Meserret ⁵⁴ , istihza ⁵⁵	
34	süprüge otu	inziva	
35	sığır dili	yalan	
36	şimşir	mukavemet, ciddiyet	
37	Frenk inciri	can sıkıcı	
38	familya çiçeği	azamet, sertlik	
39	papatya çiçeği	Mutavaat ⁵⁶	
40	çan çiçeği	işvebazlık, merbutiyet ⁵⁷	
41	Latin çiçeği	soğukluk, cehd ⁵⁸	şiddetli arzu
42	şerbin ağacı	cür'et	
43	kiraz	terbiyeli	
44	kaysı çiçeği	hissizlik	
45	ekşi muşmula çiçeği	teyakkuz, ümit	
46	mantar	itimsizlik	
47	deve dikenini	sertlik, serkeşlik	
48	gürgen	rakip	
49	meşe	misafirperverlik	
50	hanımeli	münasebet	rabita, ukde-i muhabbet ⁵⁹
51	hindiba	aza kanaat	
52	beyaz haşhaş	durgun kalp	
53	sarmaşık	bir buse-i muhabbet	buse-i muhabbet
54	erik çiçeği	bir vaat	bir vaat
55	lale	ilan-ı aşk	ilan-ı aşk
56	şebboy	ebedi güzellik	letafet ve samimiyet-i ebedi
57	gün çiçeği	son derece seveda	muhabbet-i sermedi ⁶⁰
58	yasemin	şiddetli arzu, perestişkar ⁶¹	ibtıla ve meftuniyet-i -aşıkane
59	tarla papatya çiçeği	“Beni sevecek misiniz?”	Beni sevecek misiniz?
60	menekşe	gizli aşk	mahcubiyet, gizli muhabbet

61	Cezayir menekşesi	ilk sevda	muhabbet-i ibtidaiye ⁶²
62	inci çiçeği	dostluk	dostluk
63	gelinecik çiçeği	temayül	şiddetli arzu
64	bevaz leylak	ilk teheyyücat-ı aşıkane ⁶³	ilk teessür ve ıztırab-ı aşk
65	sarı fulya	adem-i sadakat ⁶⁴	adem-i sadakat
66	bevaz karanfil çiçeği	“Sizi çoktan seviyorum.”	Sizi çoktan beri seviyorum.
67	bevaz fulya	“Muhabbetime merhamet ediniz.”	İztırahat-ı aşkıma merhamet ediniz.
68	lavanta çiçeği	büyük muhabbet ve hürmet	büyük bir muhabbet
69	mina çiçeği	hıyanet	hıyanet, riyakarlık
70	adi menekşe	“Kalbim sizinleedir.”	Daima sizi düşünüyorum, bütün kalbim sizindir.
71	saman sapı	kat'-ı alaka ⁶⁵	kat'-ı münasebet ⁶⁶
72	defne dalı	zafer	
73	leylak	dostuk, gençlik	
74	bevaz zambak	safvet, pak-damenlik ⁶⁷	
75	zeytin yaprağı	barış	
76	sarı akcivan	hitam-ı sevda ⁶⁸	
77	kan kurutan otu	büyü, sihir	
78	ful-i bahar	iştıyak ⁶⁹ , rabıta ⁷⁰	
79	çan çiçeği	gevezelik	
80	kara kafes	lütuf	
81	öksüz urganı	Tacizlik ⁷¹	
82	kızılçık	sebat ⁷²	
83	fındık ağacı	barışma, uzlaşma	
84	zaferan	endişe, “Suistimal etmeyiniz.”	
85	yaban keteni	alçaklık	
86	tavşan kulağı	kıskançlık	
87	servi	matem, teessüf	
88 ⁷³	yıldız çiçeği	minnettar	
89	yüksük otu	şevk ve gayret	
90	küstüm çiçeği	tuzak, pusu	
91	yabani gül ağacı	şiiir, muhabbet, az devam eden saadet	
92	kara diken	Mania ⁷⁴	
93	kuru yaprak	karasevda, son derece hüzn	
94	eğrelti otu	samimiyet	
95	çilek	iyilik, nimet	
96	Girit otu	şükran-ı nimet	
97	küpe çiçeği	iştıyak-ı kalp	
98	şahtere	şiddetli arzu	
99	çemen	faideli	
100	katır tırnağı	Rüçhan ⁷⁵ , temeyyüz ⁷⁶	
101	ardıç ağacı	imdat, muavenet ⁷⁷	
102	çentiyane	Tahkir ⁷⁸	
103	ıtır çiçeği	hissiyat-ı aşıkane	
104	nevruz otu	şefkat, nevazis ⁷⁹	
105	nar ağacı	Hamakat ⁸⁰ , heves	
106	çarkıfelek çiçeği (zülf-i arûs)	iman	
107	arşlan ağzı	arzu	
108	gün çiçeği	devamlı rabıta	
109	ak gülgen	saadet	
110	ömür otu	adem-i hüsn	
111	çoban püskülü	müdafa	
112	sümbül	oyun, sürür-ı kalp ⁸¹	
113	çürdük otu	bürudet	
114	porşuk ağacı	keder	
115	süs çiçeği	iyi haber, şefik-i kalp	
116	karamuk	fenalık	
117	hazeran	itaat	
118	yer sarmaşığı	rabıta	Ölürüm size rabt-ı kalb eylerim.
119	kahkaha çiçeği	zafiyet, ser-fürü ediş ⁸²	
120	manolya ağacı	kuvvet	
121	papatya çiçeği	masumiyet	

122	iri kestane ağacı	zinet ve zerafet	
123	nane	hatıra	
124	melisa, oğul otu	alay, latife	
125	civan perçemi	Feramuş ⁸³	
126	kırmızı farekulağı	mülakat (randevu)	
127	inci çiçeği	saadetin tekerürü	
128	mercan-guş (muhabbet çiçeği)	ber-gûzar-ı sadık ⁸⁴	
129	mersin ağacı	muhabbet	
130	nergis	bürudet ⁸⁵ , hod-bin ⁸⁶ , heva vü heves	
131	nilüfer	kayıtsızlık	
132	beyaz nilüfer	belagat	
133	karanfil çiçeği	şevk, gayret	
134	şair karanfili	incelik, tahsin ⁸⁷	
135	Hint karanfili	ayrılık	
136	portakal ağacı	bekaret, ulüvv-i cenap ⁸⁸	
137	ayı pençesi	tebeddül ⁸⁹	
138	ısrırgan	zulüm	
139	hurma dalı	zafer, galebe ⁹⁰	
140	şeftali çiçeği	men edilmiş saadet	
141	turna gagası çiçeği	efkar	
142	adi menekşe	fıkr-i muhalasatkarane ⁹¹	
143	kap çiçeği	teselli	
144	maydanoz	ziyafet	
145	beyaz kavak ağacı	zaman	
146	siyah kavak ağacı	cesaret	
147	hezaren çiçeği	hafif-meşreplik	
148	çam dalı	cüret, teala	
149	çınar ağacı dalı	eka, ali-fıkr	
150	zehrü'r-rebi	saf muhabbet	
151	beşparmak	sevgili kız	
152	katmerli papatya çiçeği	takdir, itimat, tenevvü ⁹²	
153	düğün çiçeği (Girit lalesi)	tahkir, küfran-ı nimet ⁹³	
154	muhabbet çiçeği	şefkat, rikkat, ⁹⁴ tevazu	
155	katmerli zakkum	şıklık	
156	böğürtlen	fenalık, haset	
157	yüz yaprak gülü	lütuf, af	
158	beyaz gül	hasret çeken aşık	
159	sarı gül	adem-i sadakat ⁹⁵	
160	pembe gül	aşk yemini	
161	serguşlu gül	kibarlık, nezaket	
162	kırmızı gül	şiddetli muhabbet	
163	adi gül	sadelik	
164	kamuş	mülâyemet, ⁹⁶ sır saklamavış	
165	adaçayı	itibar, hüsn-i zan	
166	salkım söğüt	hüzün ve elem	
167	mühr-i Süleyman	sır saklama	
168	küskün otu	hissizlik	
169	yabani yasemin	yadigar, muhabbet-i uhuvvetkarane ⁹⁷	
170	sinekkapan otu	sarhoşluk	
171	tütün	ref'-i müşkilat ⁹⁸	
172	şeftali ağacı	ihtiyarlık	
173	yer mantarı	ansızın zuhur, baskın	
174	lale	ilan-ı aşk, gurur	
175	yavşak otu	sadakat	
176	mına çiçeği	mahremiyet, sihir	
177	asma	sermest	ser-mestlik
178	menekşe	gizli aşk	
179	boru çiçeği	merbutiyet ⁹⁹	

HITAM¹⁰⁰